

Yabancılar mevzuatına göre gözetim altında tutulan yabancı ülke vatandaşları

*7. Genel Rapor'dan Alıntı,
1997 de yayınlanmıştır*

A. Giriş

24. CPT heyetleri sık sık yabancılar mevzuatı kapsamında özgürlüklerinden mahrum bırakılmış yabancı ülke vatandaşları (buradan sonra “göç nedeniyle gözaltında tutulan kişiler” olarak anılacaktır) ile karşılaşmaktadır: sözkonusu ülkeye girişine izin verilmeyen kişiler; ülkeye yasadışı giriş yapan ve sonradan yetkililer tarafından belirlenen kişiler; ülkede kalış izni sona ermiş kişiler, gözetim altında tutulması yetkililer tarafından gerekli görülen mülteciler; vs.

Aşağıdaki paragraflarda, konusunda bu tür kişilere ilişkin CPT tarafından benimsenen yaklaşımın bazı ana unsurları sunulmaktadır. CPT bu şekilde, göç ile ilgili gözaltına alınan kişilere yapılacak muamele konusunda görüşlerini ulusal yetkililere önceden bildirmeyi ve daha genel olarak özgürlüklerinden mahrum edilen bu insanlara ilişkin bir tartışmanın başlatılmasını hedeflemektedir. Komite, Genel Raporun bu bölümüyle ilgili görüşleri memnuniyetle karşılayacaktır.

B. Gözaltı merkezleri

25. CPT heyetleri göç ile ilgili gözaltına alınan kişilerle, giriş noktalarındaki nezaret merkezlerinden karakollara, cezaevlerinden özel gözaltı merkezlerine kadar çok çeşitli gözetim yerlerinde karşılaşmıştır. Özellikle bir ülkeye girişi reddedilen ve havaalanlarındaki transit ve “uluslararası” bölgelerde tutulan kişilerin hukuki durumu tartışma yaratmıştır. CPT birden fazla durumda, bu kişilerin herhangi bir anda istedikleri uluslararası uçuşu seçerek bu bölgeden ayrılma serbestisine sahip olmalarından dolayı “özgürlüklerinden mahrum edilmiş” olmadıkları savı ile karşılaşmıştır.

CPT kendi adına, bir transit veya “uluslararası” bölgede kalışın, koşullara bağlı olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5 (1) (f) maddesi çerçevesinde özgürlükten mahrum edilme anlamına geleceğini ve böylece bu bölgelerin de Komitenin görev alanına girdiğini savunmaktadır. 25 Haziran 1996'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Fransa'ya karşı Amuur davasında verdiği karar bu görüşü destekler nitelikte kabul edilebilir. Paris'in Orly havaalanının transit bölgesinde 20 gün tutulan iltica etmek isteyen dört kişi ile ilgili olan bu davada, mahkeme: “İltica başvurusunda bulunanların sığınmayı istedikleri ülkeden gönüllü olarak ayrılabilir olmaları özgürlük üzerinde bir kısıtlama (“atteinte”) olmadığı anlamını taşımaz...” kararına varmış ve şöyle demiştir: “iltica başvurusunda bulunan kişileri transit bölgede tutmak... uygulamada, maruz kalınan kısıtlamalar dikkate alındığında, özgürlükten mahrum bırakmakla eşdeğerdir”.

26. Giriş noktası nezaret merkezleri özellikle uzun kalışlar için yetersiz bulunmuştur. CPT delegasyonları bazı hallerde havaalanı salonlarında derme çatma koşullarda günlerce tutulan kişilere rastlamıştır. Bu kişilere uyumak için uygun yerler gösterilmesi, bagajlarına ve uygun donanımlı tuvalet ve yıkanma imkanlarına ulaşmalarının sağlanması ve gün içinde açık havada egzersiz yapmalarına izin verilmesi gereklidir. Ayrıca, yiyeceğe erişim ve tıbbi bakım da teminat altına alınmalıdır.

27. CPT delegasyonları bazı ülkelerde göç nedeniyle gözaltında tutulanların karakollarda uzun süreyle (bazen haftalarca ve hatta aylarca), vasat fiziki koşullarda, her tür aktiviteden mahrum bırakılarak ve bazı hallerde zanlılarla hücre paylaşmaya zorlanarak tutulduklarına şahit olmuştur. Böyle bir durum savunulamaz.

CPT, göç nedeniyle gözaltında tutulanların şartlar nedeniyle sıradan bir polis nezarethanesinde bir süre kalmaları gerekebileceğini kabul etmektedir. Ancak karakollardaki koşullar çoğunlukla, hatta hiçbir zaman uzun süreli gözetim için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, göç nedeniyle gözaltında bulundurulananların bu tür yerlerde tutuldukları süre asgariye indirilmelidir.

28. CPT heyetleri zaman zaman göç nedeniyle gözaltına alınanların cezaevlerinde tutulduklarını tesbit etmiştir. Bu kişilerin sözkonusu yerlerde bulunduruldukları koşullar yeterli olsa bile (ki her zaman böyle olmayabilir), CPT bu yaklaşımı temelde hatalı bulmaktadır. Cezaevi, doğası itibariyle hüküm giymemiş veya herhangi bir suçtan zanlı olmayan birini tutmak için uygun bir yer değildir.

Bazı istisnai durumlarda göç nedeniyle gözaltına alınan bir kişinin bilinen şiddet potansiyeli nedeniyle bir cezaevinde tutulması uygun olabilir. Ayrıca göç nedeniyle gözaltındaki bir kişinin yatarak tedavi edilmesi gerekiyorsa, başka güvenli hastane tesisinin bulunmadığı durumlarda geçici olarak bir cezaevi sağlık bakım birimine yatırılmış olabilir. Ancak gözetim altındaki bu kişiler, hüküm giymiş tutuklulardan ayrı tutulmalıdır.

29. CPT'nin bakış açısına göre, kişileri yabancılar mevzuatına göre uzun süreli olarak özgürlüklerinden mahrum bırakmanın gerekli görüldüğü hallerde, bu kişiler özellikle bu amaç için hazırlanmış, hukuki durumlarına uygun bir programa, fiziki koşullara ve uygun nitelikli personele sahip merkezlerde tutulmalıdır. Komite, Konvansiyon'a taraf ülkelerin artan bir oranda bu yaklaşımı benimsemesini memnuniyetle karşılamaktadır.

Bu tür merkezlerin yeterli donanıma sahip, temiz ve bakımlı olması ve orada kalan kişilere yeterli yaşama alanı sağlaması önemlidir. Ayrıca cezaevi ortamı olduğu izleniminin mümkün olduğu kadar önlenmesi için, mekan düzenlemesine özen gösterilmelidir. Program faaliyetlerine gelince, açık havada egzersiz, gün içinde zaman geçirilebilecek bir odaya, radyo/televizyona, gazete/dergilere ve diğer uygun dinlenme yollarına (örn. kutu oyunlarına, pinpon masalarına) erişimi içermelidir. Bu kişilerin tutuldukları süre ne kadar uzun olursa, onlara sunulan faaliyetler de o kadar kapsamlı olmalıdır.

Göç nedeniyle gözaltında tutulanların kaldığı merkezlerdeki personelin görevi özellikle zahmetlidir. Öncelikle, dil engelleri nedeniyle kaçınılmaz olarak iletişim zorlukları olacaktır. İkincisi, tutuklu/gözaltındaki kişiler herhangi bir suçtan dolayı zanlı olmadıkları halde özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olmayı kolay kabul edemezler. Üçüncüsü, farklı uluslara ve etnik gruplara ait göz altındaki kişiler arasında gerilim oluşma riski vardır. Sonuç itibariyle, CPT bu tür merkezlerdeki gözetim personelinin dikkatle seçilmesi ve uygun şekilde eğitilmesi üzerinde önemle durmaktadır. Personelin kişilerarası iletişim konusunda gelişmiş niteliklere sahip olmanın yanı sıra, gözaltındaki kişilerin ait olduğu farklı kültürleri tanımaları ve en azından bir kısmının gerekli dil becerilerine sahip olması gereklidir. Ayrıca gözaltında tutulan kişilerde görülen (travma sonrası veya sosyo-kültürel değişikliklerle ilgili) stres tepkilerinin muhtemel semptomlarını tanımak ve bu konuda gerekli adımları atmak konusunda eğitilmelidirler.

C. Gözaltı sırasında alınacak önlemler

30. Göç nedeniyle gözaltında tutulan kişiler, özgürlüklerinden mahrum edilmiş diğer kişiler gibi, gözaltına alınmalarından itibaren istedikleri bir kişiyi durumlarından haberdar edebilmeli ve bir avukat ve doktorla temasa geçebilmelidir. Ayrıca gecikme olmaksızın ve anladıkları bir dilde, hakları ve uygulanacak prosedür hakkında kendilerine tam bilgilendirilmelidirler.

CPT bu kuralların bazı ülkelerde yerine getirildiğini, diğerlerinde ise getirilmediğini gözlemlemiştir. Heyetler ziyaret ettikleri birçok yerde, hukuki durumlarının kendilerine anladıkları bir dilde anlatılmadığını ifade eden göç nedeniyle gözaltında tutulan kişiyle karşılaşmıştır. Bu tür sorunları aşabilmek için, göç nedeniyle gözaltında tutulanlara sistematik olarak, uygulanacak prosedürü anlatan ve haklarını açıklayan bir belge verilmelidir. Bu belge, söz konusu kişilerce en çok konuşulan dillerde hazırlanmalı ve gerekli olduğunda bir çevirmenin hizmetinden yararlanılmalıdır.

31. Avukata erişim hakkı, gözaltında tutulma süresi boyunca geçerli olmalı ve hem özel olarak bir avukatla görüşme hakkını, hem de ilgili yetkililerce yapılacak mülakatlar sırasında avukatın hazır bulunmasını içermelidir.

Göç nedeniyle gözaltında tutulanlar için hazırlanan bütün gözetim merkezlerinde tıbbi bakım imkanı bulunmalıdır. Bir kısmı geldikleri ülkelerde işkence gören veya başka tür kötü muameleye maruz kalan iltica başvurusunda bulunanların fiziksel ve psikolojik durumuna özel ilgi gösterilmelidir. Doktora erişim hakkı kapsamında, eğer gözaltında bulunan kişi isterse, istediği doktor tarafından muayene edilme hakkı da bulunmalıdır; ancak böyle bir ikinci muayenenin ücretini gözaltında bulunanın ödemesi beklenebilir.

Genel olarak, göç nedeniyle gözaltında tutulanlar gözetim altında bulundukları süre boyunca dış dünya ile temaslarını sürdürme, özellikle de telefon kullanma ve akrabaları ve ilgili kuruluşların temsilcileri tarafından ziyaret edilme hakkına sahip olmalıdırlar.

D. Sınırdışı edilmeden sonra kötü muamele

32. İşkencenin ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezanın önlenmesi, kişinin gerçek bir işkence ve kötü muamele riski ile karşı karşıya bulunduğu dair gerekçeler bulunan ülkeye gönderilmemesi yükümlülüğünü de içerir. Konvansiyon'a akit tarafların bu yükümlülüğü yerine getirip getirmediği CPT için büyük önem taşımaktadır. Bu sorun ile ilgili olarak Komite'nin tam rolü ne olmalıdır?

33. İşkence veya kötü muamele görme risklerinin bulunduğu bir ülkeye gönderileceklerini iddia eden kişiler tarafından Strasburg'da CPT'ye iletilen herhangi bir başvuru hemen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun¹ dikkatine sunulacaktır. Komisyon, bu tür iddiaların incelenmesinde ve gerektiğinde önleyici işlem yapılmasında CPT'den daha uygun bir kuruluştur.

Eğer bir ziyaret sırasında görüşülen göz nedeniyle gözaltında tutulan kişi (veya özgürlüğünden mahrum edilmiş herhangi bir kişi) işkence veya kötü muamele görme riskinin bulunduğu bir ülkeye geri gönderileceğini iddia ederse, CPT bu ifadenin ilgili ulusal yetkililerin dikkatine sunulup sunulmadığını ve gerekli incelemenin yapıp yapılmadığını değerlendirir. Koşullara bağlı olarak, heyet gözaltındaki kişinin durumu hakkında bilgilendirilmek ve/veya gözaltındaki kişiyi konuyu Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na getirme imkanı konusunda bilgilendirmek (ve Komisyon'a başvuruda bulunma imkanının bulunduğunu doğrulamak) isteyebilir.

¹ 1 Kasım 1998'den beri: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi"

34. Ancak CPT'nin önleyici işlevi çerçevesinde, Komite karar verme sürecinin bütününde kişilerin işkence veya kötü muamele görme riski bulunan ülkelere gönderilmelerini önleyen uygun teminatlar bulunup bulunmadığı konusu üzerinde durmaktadır. CPT, bu bağlamda uygulanacak prosedürün kişilere davalarını sunmak konusunda gerçek bir fırsat sunup sunmadığını, bu davaları inceleyen yetkililerin uygun eğitimi alıp almadığını ve diğer ülkelerdeki insan hakları durumu hakkında bilgi sahibi olup olmadığını incelemek isteyecektir. Ayrıca bir kişinin bir devletin topraklarından çıkarılması çok önemli bir konu olduğundan Komite, ilgili kararın uygulanmasından önce bağımsız bir başka mercide temyiz edilebilir olması gerektiğine inanmaktadır.

E. Sınırdışı işlemleri sırasında baskı yöntemlerine başvurma

35. Son olarak CPT, göç nedeniyle gözaltında bulunanların sınırdışı edilmeleri sırasında baskı yöntemlerine başvurulduğu konusunda bazı ülkelerden rahatsız edici bildirimler aldığını belirtmek zorundadır. Bu raporlar özellikle dövme, bağlama, ağzını tıkama ve söz konusu kişinin onayı dışında sakinleştirici verme iddialarını içermektedir.

36. CPT bir devletin topraklarında kalmaya kararlı bir yabancı ülke vatandaşı ile ilgili bir sınırdışı kararını uygulamanın zor bir işlem olacağını kabul etmektedir. Kolluk kuvvetleri zaman zaman böyle bir kararı uygulamak konusunda güç kullanmak zorunda kalabilirler. Ancak kullanılacak güç mantık sınırları içinde gerekli olandan fazla olmamalıdır. Haklarında sınırdışı kararı bulunan kişilerin bir ulaşım aracına binmelerini sağlamak veya binmedikleri için cezalandırmak amacıyla fiziksel olarak saldırıya uğramaları hiç bir şekilde kabul edilemez. Komite ayrıca bir kişinin ağzının tıkanmasının son derece tehlikeli bir uygulama olduğuna dikkat çekmek istemektedir.

CPT haklarında sınırdışı kararı bulunan kişilere ancak tıbbi bir karara dayanarak ve tıbbi etiğe uygun olarak ilaç verilmesi gerektiğini de vurgulamak ister.